

“ONS MERK GARANDEERT GOED WERK”

WICO, speelgoed uit Nieuwer ter Aa

“Die enorme vrachtwagen blokkeerde het hele dorp!” Lachend herinnert Frans Wiebes jr. zich hoe in 1966 de dorpskern van Nieuwer ter Aa in rep en roer was.¹⁾ Als jochie van 13 vond hij het ook best interessant, dat zijn vader 2500 speelgoedgarages naar Frankrijk exporteerde. Wico, het bedrijf van Wiebes, was sinds 1956 gevestigd in de Dorpsstraat, op nummer 12, de voormalige meelfabriek. In dat pand werd tot 1976 het ‘sterkste speelgoed van Nederland’ gemaakt .

De stevige garages van Wico waren vooral bedoeld voor Dinky Toys. Daarmee kreeg het dorp Nieuwer ter Aa in de vijftiger jaren landelijke bekendheid. Niet alleen werd ‘Wico Nieuwer ter Aa’ trots in het merkje vermeld. Ook stond op de vroegste houten benzinepompjes in het telwerk 2943 297. Destijds het telefoonnummer van Wico, met het kengetal dat ook Loenenaren zich nog wel zullen herinneren. Een garage met deze pompjes staat nu in het

Poppen- en Speelgoedmuseum in Tilburg.

Decoupeerzaag

De geschiedenis van Wico begint in 1953 in Utrecht. Het pasgetrouwde paar Wiebes-Combee woonde in de Queridostraat. Frans Wiebes sr. werkte bij grootgrutters: eerst bij Albert Heijn, later bij Zijlstra. Zijn jonge vrouw had beneden een klein winkeltje, waar ze huishoudelijke artikelen en speelgoed verkocht. Zonder middenstandsdiploma. Dat stond op naam van Frans. Een ‘nevenfunctie’ oordeelde zijn werkgever en zette hem van de ene op de andere dag op straat. Om die financiële tegenvaller op te vangen gingen ze in 1954 met hun zoontje Frans boven de speelgoedwinkel van (schoon)ouders Wiebes wonen, Kanaalstraat 89 bis in Utrecht. Daar bleek het talent van mevrouw Wiebes: creatieve oplossingen bedenken. Zij stelde voor de winkelbetimmering uit de Queridostraat, die zo kort geleden duur was aangeschaft, te

Magazijn WIEKA,
Kanaalstraat 89 bis
in Utrecht,
rond 1950
(coll. Wiebes)

verwerken tot speelgoed. Met een decoupeerzaag maakte Frans Wiebes de eerste eendjes en paarden met karretjes. Zijn vrouw schilderde er de oogjes, vleugels en het halster op. Als snel volgden er auto's, met en zonder blokken, en garages. De producten werden verkocht in de winkel beneden en via contacten van opa Wiebes. De merknaam van het speelgoed werd: Wico (van Wiebes Combee)

De winkel van opa heette Magazijn WIEKA (van: Wiebes Kanaalstraat). Hij was na de oorlog, zo rond 1948, gestart met een fietsenhandel. Later kwamen er kindervagens bij, die door zijn vrouw van sierkussens werden voorzien. Rond 1950 werd overgestapt op speelgoed. Zijn ondernemende schoondochter bleek een aanwinst. Zij etaleerde het Wico speelgoed en won daarmee een prijs bij een etalagewedstrijd van winkeliersvereniging Lombok. 'U bent altijd gebaat.....bij Nederlands fabrikaat' schreef zij met grote letters in de etalage vol Wico speelgoed.

Voormalige 'meelfabriek'

Wie er niet zo bij gebaat waren, bleken de burenen. Die gingen klagen over stank. De compressor van de verfspuit stond namelijk in de dakgoot. In 1956, nu dus precies 50 jaar geleden, moest Wico verhuizen. Het werd het

bedrijfspannd met woning van de voormalige 'meelfabriek' in Nieuwer ter Aa, Dorpsstraat 12. Op 2 februari 1957 werden Frans en Dina Wiebes-Combee bijgeschreven in het bevolkingsregister van de gemeente Breukelen.

Over de geschiedenis van het pand is niet veel bekend. Het werd in het dorp meestal 'de meelfabriek' genoemd, omdat de Gebr. Van Dijk er jarenlang een fouragehandel hadden. Na hun overlijden bleef hun huishoudster in het huis wonen. Van deze mej. Slappendaal wordt verteld, dat zij, met haar lange rokken aan, prachtig kon schaatsen.

Toen de familie Wiebes in het pand kwam, was er nog een opkamer en ook een ouderwetse houten plee. De twee rechterhanden van Frans Wiebes zorgden dat de binnenkant voor het jonge gezin werd gemoderniseerd. Van buiten is het sfeervolle woonhuis nog steeds beeldbepalend in de oude dorpskern van Nieuwer ter Aa.

Brandweer

Wico kreeg in Nieuwer ter Aa de ruimte. De decoupeerzaag werd vervangen door een freesmachine en als materiaal werd alleen nog het beste hout gebruikt: paranapine. Ook in de bodemplaten van de garages werd het sterkste merk hardboard gekozen: Treetex,

*De voormalige
meelfabriek,
Dorpsstraat 12
Nieuwer ter Aa, in
1956
(coll. Wiebes)*

Model 36:
De combinatie-
service wagen met
afneembaar kraantje
(coll. Wiebes).

Al spoedig kon de werkplaats worden uitgebreid. In 1961 kwam er een spuitcabine bij. Verdere aanvragen voor het bouwen van een houtloods werden in 1962 en 1963 echter geweigerd. Het assortiment kon desondanks groter worden. Wico maakte poppenkasten, een ophaalbrug en poppenhuizen in verschillende maten, met en zonder verlichting. Ondanks de komst van een schuurmachine en schuurtrommel, werd mevrouw Wiebes nog vaak ingezet voor het fijnere werk. De Warenwet controleerde immers of het speelgoed glad genoeg was. Zodra het druk was ging zij 'naar achter', al gauw samen met de tweede zoon John, die met zijn kleine vingertjes al aardig mee kon doen. Alle drie de jongens hielpen trouwens, 'zodra ze konden kruipen'. De oudste, Frans jr., weet nog dat hij, toen hij een jaar of tien was, veel meer interesse had in de boerderij aan de overkant. Hij mocht daar best gaan melken, als zijn werk thuis eerst af was. Toch draaide niet alles om de fabriek. Vader Frans en zijn zonen zijn alle vier actief lid geweest van de Vrijwillige Brandweer Nieuwer ter Aa. De jongste, Gerard, heeft er zelfs zijn beroep van gemaakt bij de brandweer in Utrecht. Het spreekt vanzelf dat een knalrode brandweerauto pronkstuk is in de Wico-collectie.

Reiziger

Er werden wel lange dagen gemaakt. Dat was in de tijd van de wederopbouw heel normaal. Men werkte nog op zaterdag en de werkweek van een arbeider telde 48 uur, voor de baas

zelf gemiddeld 60.

Het werk in de speelgoedfabriek was onregelmatig. Om de stille maanden in het begin van het jaar te overbruggen naaide mevrouw Wiebes als thuiswerk bikini's en poppenkleetjes. Ook kwam ze op het idee feesthoedjes te maken voor Koninginnedag. Het bracht een leuke omzet, maar ook blaren op haar vingers door het knippen van kilometers crêpepapier. Die papieren hoedjes werden met beenderlijm beplakt met oranje crêpe en versierd met een rand franje.

Haar zoon herinnert zich nog hoe het hele huis vol stond met hoedjes die stonden te drogen.

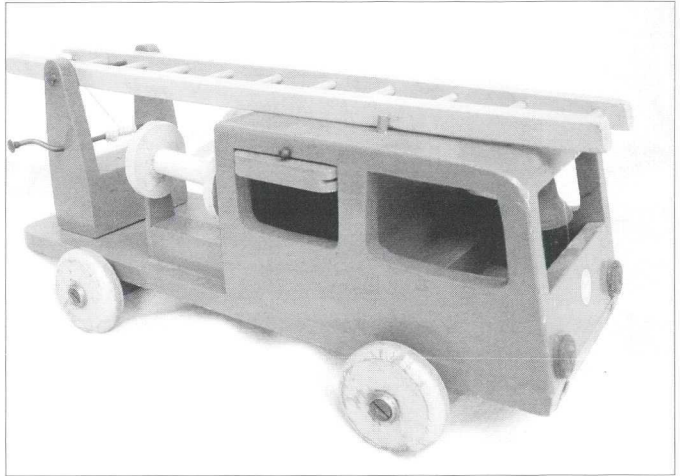
De speelgoedorders kwamen onder andere binnen via een freelance vertegenwoordiger, de heer Molenaar. Hij had, net als Wiebes zelf, een fotoboek met modellen, dat hij meenam langs de speelgoedwinkels in het land. Als hij van plan was naar een grote klant te gaan, nam deze 'reiziger' soms een kant en klaar model mee in de auto. Wico-producten kwamen zo in speelgoedwinkels in heel Nederland. Maar ook in de plaatselijke galanteriewinkel van mevrouw Leeflang in de Grutterstraat in Loenen aan de Vecht. De vaste expediteur was transportbedrijf Van Heeringen en van 't Hull uit Mijdrecht. Als zo'n vrachtwagen vol Wico-dozen de Dorpsstraat uitreed, betekende dat weer een flinke omzet. De bestellingen van de afnemers waren echter niet altijd een bron van vreugde. "Regelmatig ging er weer een failliet", verzucht mevrouw Wiebes. Het was echter haar

aard niet om dan bij de pakken neer te zitten. In 1978 benaderde ze accountant Louis van Zuylen, die enkele huizen verderop in Nieuwer ter Aa woonde. Het was een goede zet. Van Zuylen was bereid tips te geven voor boekhouding en bedrijfsvoering en in het vervolg ontfermde hij zich over de jaarrekeningen van Wico, ook nadat zijn administratiekantoor naar Breukelen was verhuisd

Inkooporganisatie Victoria

Niet alle klanten werden door reiziger Mole naar bezocht. Tweemaal per jaar stond Wico op de beurs van Inkooporganisatie Victoria. Die beurzen waren in voor- en najaar in een hotel in Hilversum en waren een trefpunt voor fabrikanten en afnemers uit binnen- en buitenland.

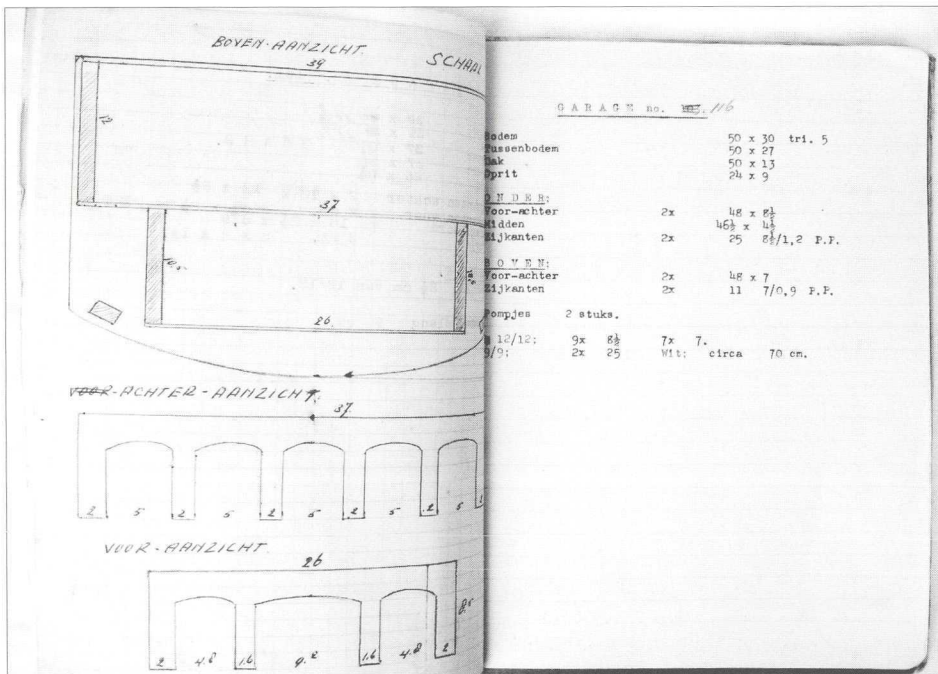
Wico liet in de jaren 1961 tot en met 1973 prijscouranten drukken voor hun beursstand, met een lijst van de modellen van dat jaar en de prijzen. Aan de hand daarvan is te zien, dat de auto's tot 1963 werden gefabriceerd. Van 1961 tot 1967 werden er ook poppenhuizen gemaakt, met en zonder verlichting. In 1963 werd zo'n poppenhuis, met keuken en voordeur, voor f 32,50 geleverd. Vanaf 1967 waren het vooral garages, elk jaar wel vijftien ver-

De Wico brandweerwagen (coll. Wiebes)

schillende modellen: dubbeldeks, 3 tot 16 inrijpoorten, met licht of lift. De fabrieksprijzen voor zo'n stuk speelgoed varieerden in 1968 van f 4,10 tot f 26,50.

Voor de aangesloten speelgoedzaken gaf Victoria een kleurige speelgoedfolder uit. Daarin staat een Wico garage in 1966 beschreven als "een grootstedse garage". In november 1965 werd de Goedheiligman verlokkt met de tekst: 'Met de lift of via de oprit kun je je wagens in deze garage laten parke-

Bestek van garage model 116 (coll. Wiebes)

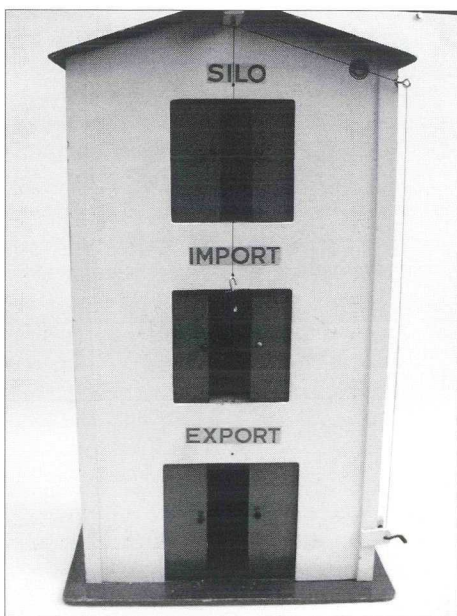
Watertransfer
Wico merkje
(coll. Wiebes)

ren. Met pompstation en .....verlichting! f 11,50. Zonder verlichting f 9,75.' De autootjes, die de winkeliers er bij verkochten, kostten f 0,75, en werden aangedreven met een vliegwiél. Nadeel van de inkooporganisatie was, dat er korting gegeven moest worden op de toch al krappe fabrieksprijzen van Wico. Al het speelgoed werd verpakt in bijpassende dozen met opdruk. De ophaalbrug was zo geconstrueerd, dat hij gedemonteerd in de doos kon, met de schroefjes in een zakje erbij.

In 1966 en 1967 waren er orders naar Frankrijk. Twee keer 2500 garages en een keer schoolborden. Die laatste opdracht verliep niet vlekkeloos. Het lag niet aan het vervoer, want ze konden makkelijk opgestapeld worden. Maar dat was het hem juist. De zeefdrukverf, waarmee ze bedrukt werden, gaf problemen. De tekst op de schoolborden en de bodemplaten van de garages werd namelijk niet meer met de hand aangebracht. Sinds 1965 kon met behulp van een zeefdrukraam en een rakel snel een patroon worden gedrukt. Die zeefdrukverf bleek echter heel langzaam te drogen op de schoolbordverf. En waar laat je 5000 natte borden.

Steendruk

Wiebes werkte met een of twee man vast personeel. In de extra drukke maanden sep-

Model 61, pakhuis
van 50 cm hoog,
staat in het Poppen-
en speelgoedmu-
seum in Tilburg.
(coll. Museum)

tember tot en met november was in de avonden soms wel een man of tien aan het werk. Mevrouw Wiebes sprong in waar nodig, Ze plakte teksten en merkjes, naaide gordijntjes voor de poppenkasten en poppenhuizen en monteerde wat voor grote mannenhanden onbereikbaar was: verlichting, schroefjes, ventiëlslangetjes aan de benzinepompjes en de bel in de cabine van de brandweerauto. Op de kiepauto's plakte ze de tekst ZAND en GRINT. De auto met een los verrijdbaar kraantje kreeg SERVICE en de pakhuizen IMPORT, EXPORT en SILO. Deze teksten waren (net als de Wico-merkjes) watertransfers, plakplaatjes die geleverd werden door Steendrukkerij van der Geest uit Utrecht. Dit bedrijf is sinds 1929 gevestigd in de Utrechtse binnenstad, Lange Lauwerstraat 10-12. Pas in 1978 ging daar de steendruksnelers de deur uit. Drukkerij Van der Geest was vanaf de dertiger jaren tot 1956 bekend van de transfers, die de koperen belastingplaatsjes voor fietsen vervingen. Tegenwoordig heet het bedrijf Zeefdrukkerij Van der Geest en is gespecialiseerd in stickers en transfers voor bijvoorbeeld kaarsen, souvenirs en tattoo's.

Via de drukkerij werd Wico gesponsord met originele transfers van Daf, Shell en nadat op 7 mei 1966 de Premix in Nederland geïntroduceerd was: Shellina. In het magazine Bijtanken van Shell stond in mei 2006 een artikel over Shellina. Binnenkort zullen de Shellina pompen op het voorterrein van de Shell stations verdwijnen. Daarmee zal, precies na 40 jaar, een tijdperk worden afgesloten. Snorfietsen en scooters hebben de brommer uit het straatbeeld verdrongen en de milieueisen rond het verkooppunt zijn steeds strenger geworden. Daarmee zijn de Wico- garages met Shellinapomp nog meer een stukje historie geworden.

Monsters

Een oom van mevrouw Wiebes, Van Beek, was in de vijftiger jaren directeur van Drukkerij Van der Geest en hij leverde niet alleen transfers, maar ook goede raad. "Neem nooit een firmant", bezwoer hij de jonge ondernemers. Frans Wiebes nam dat ter harte. Hij trok zijn eigen plan en was een perfectionist. Hij maakte zelfs vrachtauto's met een 'tuimelstel'. Dit zijn dubbele achterwielen, die net als bij een echte auto op de weg blijven bij verkeers-

Model 102, een van de eerste garages uit Nieuwer ter Aa, staat nu in het speelgoedmuseum in Tilburg. In het telwerk van de pompje staat 2943 297.

drempels. Voor de beurzen van Victoria maakte hij steeds nieuwe modellen, die in dozen klaar stonden om naar Hilversum vervoerd te worden. Zijn 'monsters', noemde hij die. Oudste zoon Frans jr., die tot zijn trouwen bij zijn vader werkte, vond dat altijd een rare naam. Het waren toch geen monsters, maar prachtige spullen!

De 'monsters' werden ontworpen, door onder

andere Franse speelgoedfolders te bestuderen. De garages die daar in stonden, werden door Wiebes sr. aangepast en verbeterd. Voor het testen van de proefmodellen schakelde hij de kinderen van Nieuwer ter Aa in. Op de kleuterschool mochten ze er mee spelen en bepalen welke de mooiste was. Zo kon hij direct inspelen op de wensen van zijn kleine consumenten. Bovendien bleek door het hardhandig gebruik, waar eventueel zwakke plekken zaten. Die waren er niet veel. Frans jr. verzekert dat 'je er als volwassene op kon staan'. Alle poortjes van de garages werden versterkt met latjes van 12 x 12 mm die van dak tot bodem werden gelijmd en nog met een extra spijkertje vastgezet. Niet voor niets staat in de prijscouranten van Wico: "Ons merk garandeert goed werk".

Zolder

Vijfentwintig jaar geleden kwam een abrupt einde aan de geschiedenis van Wico door het overlijden van eigenaar en oprichter Frans Wiebes. Op 21 augustus 1980 was hij met zijn auto betrokken bij een ongeval op de overweg bij Nieuwer ter Aa en hij overleed in februari 1981. Sindsdien heeft de tijd stil gestaan in de fabriek van Wico. De machines zijn niet meer gebruikt en op zolder staat nog speelgoed in dozen..

Als Frans jr. met zijn moeder de spullen op zolder bekijkt, weten ze nog heel veel details over de productie van verschillende modellen te vertellen. De poppenkast in de vorm van een paddestoel komt tevoorschijn, en de

MADE IN HOLLAND

Het Poppen en Speelgoedmuseum Tilburg is sinds twintig jaar gevestigd in een monumentaal 19e eeuws pakhuis in het centrum van de stad. Als jubileumthema werd Made in Holland gekozen, omdat speelgoed van vaderlandse bodem meer aandacht verdient. Over de bekende namen als OKWA, ADO, SIO, Nooitgedagt en Simplex is voldoende gepubliceerd. Maar in de crisisjaren en tijdens de wederopbouw na de oorlog waren er wel honderd fabriekjes. Soms produceerden ze anoniem, meestal echter onder een eigen merknaam: zoals Rotor, Thedo, Wico, Profilo, Mobaco en Zabo

Bij de tentoonstelling gaat een boek verschijnen over de grote verscheidenheid aan Hollandse speelgoedfabrikanten in de 20e eeuw: Made in Holland, door Ellen-Wien Augustijn,

Info: Poppen en Speelgoed Museum Tilburg, tel: 013-5436305 of via www.poppenmuseum.nl.

Deze kiepwagen heeft het oudste Wicomerkje en is dus nog in Utrecht gemaakt (coll. Wiebes)

servicewagen met een mobiel kraantje er op. Dat werd geleverd met losse wieltjes en kon ook onder twee latjes achter op de wagen worden geschoven. De servicewagen werd, net als de pakhuizen, afgeleverd met zes gekleurde blokken met een oogje in een cellofaan zakje.

En natuurlijk zijn er de garages. De gehele productieperiode hebben de garages met extra stevige poortjes goed gelopen. Bij de duurdere modellen werden de mica ramen van de 50-er jaren in de loop der tijd vervangen door plastic en ook de houten benzinepom-

pjes werden van plastic. Ze werden klant en klaar ingekocht, net als de smeerbrugjes en autowasininstallaties. Deze laatsten werden uitsluitend op de export modellen gezet. Er waren nog meer verschillen tussen binnenlandse markt en export. Naar het buitenland mocht het Wico merkje er niet op en ook de kleuren waren anders. De eerste Wico garages hadden een groene bodem, rood dak en een gele tussenetage. Vanaf 1965 werd voor de bodems hamerslagverf gebruikt. Dat was sterker en de zeefdrukverf voor de lijnen hield er beter op. Voor Frankrijk werden in 1966 de daken blauw en de staanders blank. Men hield daar blijkbaar niet van rode daken. Zowel voor binnen- als buitenlandse markt werd de kleurige verf op het speelgoed gecontroleerd door de Nederlandse Warenwet. Eén keer bleek het groen van Koster uit Hilversum teveel lood te bevatten. Het werd vervangen door verf van VeVeVo

Bestek

Het assortiment van Wico telde tientallen variaties van garages en auto's, een ophaalbrug, viaduct, poppenhuizen, poppenkasten, een winkel, poppenschommel en boerenkar. Foto's van alle modellen zijn in albums geplakt en in de prijslijsten van de Victoria beurzen is te lezen welke modellen dat jaar geleverd werden. Ieder model kreeg een nummer. Dat kwam in de prijslijst en werd gestempeld op de onderkant. Frans jr. is even stil als hij tus-

Los tankstation met Shellina (coll. Wiebes)

sen de papieren een mapje tegenkomt. In zijn handen heeft hij een klein, maar belangrijk document. Op blaadjes ruitjespapier, die met een metalen klemmetje vastzitten, heeft zijn vader van elk model het bestek genoteerd. Nauwkeurig staat vermeld hoeveel materiaal er in gaat en de maten van de onderdelen, waar nodig aangevuld met een werktekening.

Plastic wint

Van de poppenschommel is er bestek voor twee modellen. De een was standaard. Het speciale model werd geleverd aan Perry van der Kar, toen een winkel in Amsterdam, nu landelijk bekend als Perry Sport.²⁾ Perry Sport verkoopt echter geen houten speelgoed meer. De tijden zijn veranderd. Ook Wico merkte in de jaren zeventig, net als vele andere Nederlandse speelgoedfabriekjes, dat plastic zou winnen. Tot 1976 duurde de speelgoedproductie. Daarna werd overgegaan op Hindeloper keukenattributen, die toen erg in de mode waren. Verder fabriceerde Wico alles waarvoor orders konden worden verworven, zoals kisten en pallets.

Nu, precies 50 jaar nadat Wico zich in Nieuwer ter Aa vestigde, komt er weer belangstelling voor de echte Hollandse producten. Voor al het speelgoed uit die tijd, 'toen geluk nog heel gewoon was', wordt gezocht. Twee garages en een pakhuis van Wico staan al in het Poppen- en Speelgoedmuseum in Tilburg.

Bij de familie Wiebes zit het in de genen. Op zolder tussen de dozen ligt een A4-tje. Het blijkt een spreekbeurt van de zoon van Gerard Wiebes.

"Mijn naam is Frank Wiebes. Ik ben 10 jaar en ik wil iets vertellen over de speelgoedfabriek van mijn opa....."

Wico transport, een van de eerste modellen, met het oudste Wico-merkje zonder Nieuwer ter Aa (coll. Wiebes)

Mieke Kennis

NOTEN:

- 1) Nieuwer Ter Aa heeft in het verleden tijdens de vele grenswijzigingen in deze regio, zoals in 1812, ook tot de gemeente Loenen behoord.
- 2) De geschiedenis van Perry van der Kar gaat terug tot 1866, toen de Perry-zaken werden opgericht. Sinds 1960 zijn de sportzaken onderdeel van het concern Bijenkorf Beheer NV (na 1970 KBB, Koninklijke Bijenkorf Beheer, nu Maxeda).

REACTIES

Hoe compleet de informatie over Wico ook bewaard is gebleven, dit verhaal is nog niet af. Het onderzoek naar Hollandse speelgoedfabrieken gaat door.

- wie weet meer over de Victoria Inkoop Organisatie ?
- waar waren de beurzen ?
- zijn er nog folders van Victoria ?
- heeft u speelgoed van Wico op zolder ?
- zijn er foto's van kinderen met Wico speelgoed ?
- ook graag reacties van oud-werknemers.
- en van kleuters die het speelgoed getest hebben.
- en verder eventueel alle soortgelijke info over de Hollandse speelgoedindustrie.
- zeer welkom zijn ook reacties van mensen die iets weten over de historie van het bedrijfspand van de 'voormalige meelfabriek' Dorpsstraat12 Nieuwer ter Aa

Reacties uit de Vechtstreek zijn heel welkom via miekekennis@wanadoo.nl